

1707) gibi kısa aralıklarla hanlık yapmışlardı.

Kaynaklarda zeki, metin ve tecrübeli bir devlet adamı olduğu bildirilen Selim Giray bölgesel meselelerde denge unsuru olmuş ve önemli hizmetler görmüştür. Silivri civarında bir çiftlik, değirmen ve dükkânlar vakfedip Kırım'da birçok imaret meydana getirmiştir. Öte yandan edebiyatçıları ve sanatkârları himaye etmiştir. Bunlar arasında divan şairi ve hattat Nâzım Mehmed ile Nazım, Hâfız Post, Buhûrîzâde Mustafa İtrî ve Sepetçizâde Mehmed Ağa en önemlileridir. Bizzat kendisi de edebiyat ve mûsiki ile meşgul olmuştur. Bu özelliği anne tarafından dedesi II. Gazi Giray'dan tevarüs ettiği belirtilir (TMA, II, 224). Arapça ve Farsça bilen Selim Giray, Kur'an'ı ve *Meşnevî*'yi ezberleyip "Selim" mahlası ile şiirler yazmış ve tasavvufî besteler yapmıştır (Babatâhir makamındaki bir şuşulünün güftesi için bk. Ergun, I, 99). Evliya Çelebi, Bahçesaray'da tanıştığı Selim Giray'dan övgüyle söz eder. Bahçesaray'daki zengin kütüphanesi 1736'da şehri istilâ eden Rus kuvvetlerince yakılarak imha edilmiştir. Divan şairi Sâbit, *Zafer-nâme* adlı manzumesini Selim Giray'a ithaf edince sâniye rütbesiyle Kefe'ye kadı olmuştur. *Selimnâme* ve *Gazanâme* adıyla da bilinen eser Selim Giray'ın Prekop Orkaپی zaferini anlatır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), VII, 30, 236, 388-403; *Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 10, 20, 44, 149, 200-204, 280, 292; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 31-33, 45-56, 175-176, 230, 352-354, 450-452, 702-705, 764-765; Silâhdar, *Tarih*, I, 561, 669; II, 555, 682-685; a.m.f., *Nusretnâme*, II/1, s. 122-129; II/2, s. 217, 219; Uşşâkizâde İbrâhîm, *Uşşâkizâde Târîhi* (haz. Raşit Günöğdu), İstanbul 2005, s. 318, 375, 450-453, 536; Seyyid Mehmed Rızâ, *es-Seb'ü's-seyyâr fi ahbâri mülûki't-Tatar* (nşr. Kâzım Bek), Kazan 1248/1832, tür.yer.; V. Velyaminov Zernov – Hüseyin Feyizhan, *Kırım Yurtuna ve ol Taraflarga Dâir Bolğan Yarılg ve Hatlar*, St. Petersburg 1281/1864, s. 419-740; Halim Giray, *Gülbün-i Hânân*, İstanbul 1327, s. 109-121; Abdülgaffar Kırımî, *Umdetü't-tevârih* (nşr. Necib Âsım), İstanbul 1343 (TTEM ilâvesi), s. 133-140; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 54, 99; A. W. Fisher, *The Crimean Tatars*, Stanford 1978, s. 46-50; Müstecib Ülküsal, *Kırım Türk-Tatarları*, İstanbul 1980, s. 69-78; L. A. Hajda, *Two Ottoman Gazanames Concerning the Chyhyryn Campaign of 1678* (doktora tezi, 1984), Harvard University, s. 75-95; Hüseyin Çınar, "Hacı I. Selim Giray Han ve Çiftlik Vakıfları", *Karadeniz Araştırmaları*, sy. 11, Çorum 2006, s. 19-37; Halil İnalçık, "Giray", *İA*, IV, 787; A. Dubinski, "Selim Giray I", *EP* (İng.), IX, 135; Öztuna, *TMA*, II, 224.

H. MUSTAFA ERAVCİ

SELİM SÂBİT EFENDİ

(1829-1911)

Türkiye'nin ilk çağdaş eğitim bilimcisi.

Edirne'nin Vize kasabasında doğdu. Öğrenim görmek için gittiği İstanbul'da önce Gazanfer Ağa Medresesi'ne, ardından Fâtih Medresesi'ne devam etti. 1851'de Dârülmualimîn'e kaydoldu ve 1854'te öğrenimini tamamlayarak okulun ilk mezunları arasında yer aldı. 1855 yılında Paris'te öğrenim görmekte olan Türk gençlerini eğitmek, buradaki Osmanlı hıristiyan tebaasına Türkçe öğretmek ve dönüşünde Dârülfünûn-ı Osmânî'de hocalık yapmak üzere Paris'e gönderildi. Paris'te kaldığı altı yıllık sürede Mekteb-i Osmânî'de ve diğer okullarda Osmanlı Türkçesi'ni öğretti; bu sırada öğrenimini sürdürdü; Fransızca, hesap, cebir, hendese, müsellesât, cerr-i eskâl, hey'et ve hikmet-i tabiiyye derslerinden sertifika aldı.

1861'de İstanbul'a döndü. İstanbul'dan imparatorluğun diğer şehirlerine yayılmaya başlayan ve "usûl-i cedîde" diye adlandırılan çağdaş pedagoji hareketinin öncüsü oldu. Süleymaniye semtinde açtığı Numune Mektebi'nde XIX. yüzyılda Batı ülkelerinde öne çıkan öğretim yöntem ve tekniklerini uyguladı. Fakat bu uygulamaları bazı kimseler tarafından engellenmeye çalışıldı. Nitekim duyulan hoşnutsuzluk yüzünden okuldaki görevinden alındı ve bir süre eğitimle ilgili olmayan memuriyetlere verildi. 1868 yılında Galatasaray Mektebi-i Sultânisi ikinci müdürlüğüne getirilince yeniden Osmanlı eğitim sistemi üzerinde etkili olmaya başladı. Bir yıl sonra Meclis-i Kebîr-i Maârif üyeliğine yükseltildi ve kendisine Dârülfünûn-ı Osmânî'de Türk edebiyatı hocalığı verildi. 1872'de Meclis-i Kebîr-i Maârif ikinci başkanlığına tayin edildiği de 1875'te meclis üyeliğine döndü. 1879'da getirildiği Mekâtib-i Rüşdiyye İda-

resi müdürlüğü görevinde önemli hizmetler yaptı. 1884'te eğitim alanındaki hizmetlerinden dolayı ikinci rütbeden Mecidî nişanı ile ödüllendirildi ve tekrar Meclis-i Kebîr-i Maârif üyeliğine tayin edildi. 1886 yılında kendisine Encümen-i Teftiş ve Muayene reisliği görevi verilen Selim Sâbit Efendi, ilkokullar için kaleme aldığı *Muh-tasar Târîh-i Osmânî* adlı kitabında yer alan Sultan Abdülaziz'in ölümüyle ilgili görüşleri yüzünden 3 Ocak 1888 tarihinde azledildi. Ardından zor günler geçirdi ve 9 Nisan 1890'da emekli edildi. Daha sonra İstanbul Dârülmualimînî'nin ibtidâiye kısmında usûl-i tadrîs, terbiye-i beşer; rüş-diye kısmında kavâid, kitâbet-i gayr-i resmiyye; âliye kısmında ilm-i ahvâl-i rûh ve ahlâk dersleri verdi. 5 Ocak 1911 tarihinde vefat etti ve Eyüp'teki Kâşgarî Dergâhı yakınına defnedildi.

Selim Sâbit Efendi, Türkiye'de modern eğitim biliminin gelişimine öncülük etmiştir. Yeni öğretim yöntemleri ve teknolojilerini ilköğretimde uygulamaya başlaması, bu yöntemleri uygulayacak öğretmenler için kılavuz niteliğinde *Rehnümâ-yı Muallimîn* adlı bir eser yazması, Dârülmualimîn'deki öğretmen adaylarını medrese zihniyetinden kurtarmaya çalışması ona öncü sıfatını kazandıran başlıca faaliyetleridir. *Rehnümâ-yı Muallimîn*'de öğretim yöntemleri üç kısma ayrılmaktadır: Usûl-i infirâdiyye, usûl-i içtimâiyye ve usûl-i mütakâbile. Selim Sâbit Efendi eserinde, o yıllara kadar sıbyan mekteplerinde süregelen farklı yaş ve seviyelerdeki öğrencilerin bir arada öğrenim görmesi uygulama yerine ayrı sınıflar oluşturulmasını teklif eder. Derslerde yazı taşı/tahtası kullanılmasını, öğrencilerin hasır veya minder yerine sıralarda oturtulmasını önerir. *Rehnümâ-yı Muallimîn*'de çeşitli derslerin öğretimine dair bazı özgün fikirlerle de yer verilmiştir. Bunların en önemlisi, o tarihe kadar okuma öğretiminde kullanılan hece yöntemi (usûl-i tehecçî) yerine ses yöntemini (usûl-i savtiyye) koymasındır. Aritmetikte dört işlem ve basit problemlerin parmak veya hububat taneleriyle yapılmasını, coğrafya derslerinde harita ve küre kullanılmasını, harita çizdirilmesini önermektedir.

Selim Sâbit Efendi öğretmenlerin sahip olması gereken niteliklerle ilgili bazı görüşler de ileri sürmüştür. Ona göre öğretmenler yirmi beş yaşından genç olmamalı, edep sahibi, sabırlı, şefkatli, olgun ve iyi ahlâklı olmalıdır. Rousseau'nun *Emile*

Selim
Sâbit
Efendi

adlı eserinde belirtildiği gibi ilkokul öğretmenliği için kadınlar tercih edilmelidir. Çünkü kadınlar erkek öğretmenlere nisbetle daha sabırlı ve şefkatlidir. Bu sebeple erkekler zorunlu olmadıkça sıbyan mekteplerinde öğretmen yapılmamalı, eğer yapılacaksa çoluk çocuk sahibi ve olgun yaşta olanlar tercih edilmelidir. Selim Sâbit Efendi, öğretmenlere öğrencilerle ilgili gelişmeleri ve veliler hakkındaki bilgileri kaydetmeleri için bir defter tutmalarını önermektedir. *Rehnümâ-yı Muallimîn*'de öğrenci davranışlarına dair ilke ve öğütlere de yer verilmektedir. Ayrıca eserde sınıf yönetimi, disiplin ve rehberlik, ölçme ve değerlendirme gibi konularda dönemi için yeni denebilecek görüşler bulunmaktadır.

Eserleri: *Mi'yârü'l-kelâm* (İstanbul 1287, 1289, 1300, 1302, 1303, 1309); *Tahvil-i Mikyâs Levhaları* (İstanbul 1287-1288); *Muhtasar Hesap Risâlesi* (İstanbul 1290, 1295, 1299, 1304, 1310); *Muhtasar Sarf-ı Osmânî* (İstanbul 1290, 1295, 1306, 1317); *Muhtasar Târîh-i Osmânî* (İstanbul 1291, 1295, 1299, 1301, 1305); *Elifbâ-yı Osmânî* (İstanbul 1292, 1301, 1303, 1330, 1340); *Muhtasar Coğrafya Risâlesi* (İstanbul 1293, 1297, 1301, 1302); *Nahv-i Osmânî* (İstanbul 1298, 1301); *Rehnümâ-yı Muallimîn* (İstanbul 1299).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Sicill-i Ahval Defteri*, nr. 1, s. 260; Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, s. 460-461; Cavit Binbaşıoğlu, *Öğretmen Yetiştirme Açısından Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi Üzerinde Bir Araştırma*, İstanbul 1995, s. 23-31 vd.; Fahri Temizyürek, *Selim Sabit Efendi ve Usûl-i Cedid Hareketi İçerisindeki Yeri* (doktora tezi, 1999), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.m.f., "Eğitim Tarihimizde Önemli Bir İsim: Selim Sabit Efendi", *Uluslararası Vize Tarih ve Kültürü Sempozyumu (Vize/28 Nisan 2000): Türkiye'nin İlk Pedagogu Vize'li Selim Sabit Efendi*, İstanbul, ts. (Beta Basım Yayım Dağıtım), s. 219-235; Yahya Akyüz, "Eğitimde Çağdaşlaşmaya Katkısı Açısından Selim Sabit Efendi ve 'Öğretmene Kılavuz' Başlıklı Eseri", a.e., s. 1-18; Cemil Öztürk, "Selim Sabit Efendi'nin Yetiştirdiği Dönemde Osmanlı Devleti'nde Eğitim: Modern Eğitimin Doğuşu", a.e., s. 53-80; M. [Muallim] Cevdet, "Selim Sabit Merhum Hakkında" (notlarla yayımlayan: Cemil Öztürk), a.e., s. 81-88; Özcan Mert, "Selim Sabit Efendi ve 'Muhtasar Târîh-i Osmânî' İsimli Eseri", a.e., s. 89-156; Mustafa Kaçalın, "Eğitimi Selim Sabit Efendi (1829-1911) ve Abece Çalışmaları", a.e., s. 159-171; Güler Yarcı, "Osmanlılarda Matematik ve Selim Sabit Efendi'nin Muhtasar Hesap Risalesi", a.e., s. 175-199; Ali Osman Çınar, "Modern Eğitimi Selim Sabit Efendi ve Sözlük Ölçütü: Mi'yârü'l-Kelâm", a.e., s. 203-215; K. Muallim Rifat, "Mektep Hatıraları", *Muallimler Mecmuası*, sy. 30, İstanbul 1925, s. 1338-1358.

CEMİL ÖZTÜRK

SELİMİYE CAMİİ

Kıbrıs'ın fethinden sonra
Lefkoşe'de II. Selim'in emriyle
katedralden çevrilen cami
(bk. KIBRIS).

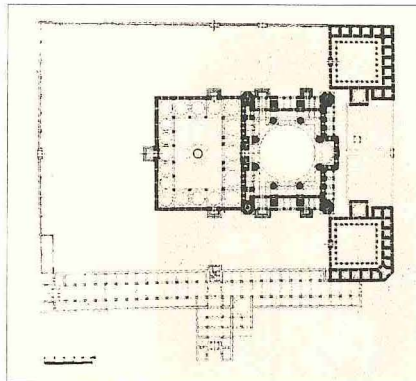
SELİMİYE CAMİİ ve KÜLLİYESİ

Edirne'de
XVI. yüzyılın ikinci yarısında
inşa edilen külliye.

Şehrin merkezinde eski saray alanında Kavak Meydanı olarak adlandırılan yerde Sultan II. Selim tarafından yaptırılan külliye büyük dikdörtgen bir avlu içinde ortada cami, güneydoğuda ve güneybatıda birer medrese ile batıda arasta ve sıbyan mektebinden meydana gelmektedir. Cami, medreseler ve arastanın doğu yönündeki dükkânlar Mimar Sinan tarafından 976-982 (1568-1574) yılları arasında inşa edilmiş olup arastanın batı yönündeki dükkânları, tonozlu üst örtüsü, dua kubbesi ve sıbyan mektebinin II. Selim'in vefatından sonra III. Murad döneminde Mimar Dâvud Ağa tarafından tamamlanmış olduğu kabul edilmektedir.

Diğer selâtin camileri gibi ayrıntılı ve geniş bir külliye planı içinde olmamakla birlikte çevresindeki birkaç yapı içinde beliren Selimiye, İstanbul'daki Fâtih ve Süleymaniye külliyelerine göre bulunduğu alanın odak yapısı olarak daha fazla dikkati çekmekte, oldukça düz bir topografyada yer alması da onu her yönden ve çok uzaklardan farkedilir hale getirmektedir. Bir

Selimiye Camii ve Külliyesi'nin planı

ova şehri sayılan Edirne'de 70 m. kadar bir yükselti teşkil eden alanda Üç Şerefeli, Eskicami ve biraz daha uzakta Murâdiye Camii ile birlikte şehir peyzajına eklenen Selimiye, gerek Rumeli istikametinden gerekse İstanbul'dan Edirne'ye yaklaşırken kendini farketmekte, 10-15 km. mesafeden minareleri, daha da yaklaştıkça kubbesiyle ve bütün külesiyile belirlettir. Sinan, İstanbul gibi denizden görünüş avantajları ve güçlü yükselteleri olmayan bir şehirde isabetli yer seçimi konusundaki maharetini bir defa daha göstermiştir.

Osmanlı mimarisinin ulaştığı en yüksek düzeyi temsil eden Selimiye Camii, 130 x 190 m. ölçüsünde düzgün dikdörtgen biçimindeki avlunun ortasında birkaç basamakla yükseltilmiş bir zemin üzerinde yer almaktadır. Kuzeyde bulunan revaklı avlu ile harim bölümü yaklaşık aynı büyüklükte (60 x 44 m.) dikdörtgen alanlara oturmuştur. Sarımtırak renkte kesme taş malzeme ile inşa edilmiş olan yapıda pencere ve kemerlerde iki renkli taş malzeme kullanımıyla cepheler hareketlendirilmiştir. Sekiz destekli merkezî kubbeli yapıda mihrap bölümü güneye doğru çıkıntılı biçimde ele alınmıştır. Caminin harim bölümü dıştan doğu, batı ve güney yönünde farklı büyüklüklerde, sivri kemerli açıklıklı galerilerle çevrelenmiştir. Yan cepheler ikişer payanda ile üçe bölünmüş olup her bölüm üçlü düzende kemer ve pencerele sahiptir. Alt sırada sivri kemerli açıklıklı galeriler, üstte sivri kemerli alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklı pencereler, en üstte sivri kemerli ve geometrik şebekeli pencereler yer almıştır. Kuzey yönündeki üçlü kemer açıklığında camiye geçişi sağlayan yan kapılar vardır. Diğer iki kemerli galerinin önünde ajurlu, geometrik şebekeli taş korkuluklar bulunmaktadır. Güneydeki galerilerin dışa açılan birer kapısı mevcuttur. Cepheyi bölen payandalar ise altta mukarnaslı niş, üstte iki pencereyle hareketlendirilmiştir. Güneyde köşeleri pahlı mihrap çıkıntısının iki yanında yer alan bir büyük, bir küçük kemerli dizisi ve ajurlu pencerelerle hareketlendirilen galeriler yalnızca bu yapıda görülür. Merkezî kubbenin etrafında bulunan sekiz ağırlık kulesi daha alt kademede payanda kemeriyle kubbenin yükünü duvar payandalarına aktarmaktadır. Kubbe eteğinde dört köşedeki eksedralarda, mihrap yarım kubbesinde ve cephelerin üst kısmındaki sivri kemerler içinde yuvarlak kemerli pencereler vardır. Selimiye'de iç mekân genişletilirken ikinci derecedeki mekânlar orta